

його через співробітництво, пояснення й діалог характеризує толерантну особистість. Отже, гуманістична педагогічна взаємодія сприяє формуванню толерантного простору.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Можна виділити основні напрямки формування толерантності у фахівців соціальної сфери: розвиток міжкультурної толерантності, виховання відкритості та розуміння інших народів, різноманіття їхніх культур та історії; відмова від насилля, використання мирних засобів для вирішення конфліктів; альтруїзм та повага до інших, усвідомлення та прийняття особистої самотності та визнання різноманіття навколишнього світу; удосконалення знань та умінь взаємодії з клієнтами на основі поваги та прийняття інших; формування навичок конструктивного, безконфліктного спілкування та співробітництва на основі толерантних цінностей.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Безюлева Г. В. Социальная адаптация и профессиональная реабилитация мигрантов в учреждениях довузовского профессионального образования – запрос времени : [учеб. пособ.] / Г. В. Безюлева, С. К. Бондырева, Н. И. Клименко, Е. А. Назарова, Г. М. Шеламова. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2005. – 184 с.
2. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры : Два философских введения в двадцать первый век / В. С. Библер. – М. : Политиздат, 1990. – 413 с.
3. Дмитриев Г. Д. Многокультурное образование. – М. : Народное образование, 1999. – 208 с.
4. Костюк І. 20+1 конспект уроку з громадянської освіти на тему «Толерантність» / За ред. І. Костюк, П. Кендзьор – Львів : видавничий відділ Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою університету Львівська політехніка, 2000. – 100 с.
5. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч. посіб. / Г. П. Васянович. – Львів : Сполом, 2010. – 420 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Спіріна Тетяна Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наталія ТИМОШЕНКО (Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНО СФЕРИ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНО ОСВІТИ

Орієнтація на гуманістичні цінності та світові стандарти, демократичні перетворення, інтеграція у світову культуру - це ті якісно нові риси освіти, що віддзеркалюють основні тенденції суспільного розвитку. Автори наголошують, що становлення системи неперервної освіти є стратегічним завданням реформування всіх освітніх систем, що послідовно визначають свої національно-специфічні особливості, в той же час орієнтуючись на базові освітні принципи.

Ключові слова: фахівець соціальної сфери, професіоналізм, інноваційне навчання, неперервна освіта, цінності.

Focus on humanistic values and global standards for democratic transformation, integration into the global culture become new features of qualitative education that reflects the main trends of social development. The authors emphasize that the establishment of the system of lifelong learning is a strategic task of reforming all educational systems that consistently define their national specific features while focusing on basic educational principles.

Key words: social specialist, professional, innovative training, continuous education and values.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Вхідження України до західноєвропейського освітнього простору супроводжується зростанням вимог до рівня професійної компетентності майбутніх фахівців як гаранту конкурентоспроможності на ринку праці. Сьогодні вищі навчальні заклади стали повноправними суб'єктами ринкової економіки, отримали право самостійного визначення напрямів свого розвитку, цілей та методів їхнього досягнення. Поряд із цим підвищились вимоги до якості освіти, інтенсивно запроваджуються нові технології навчання.

Новий соціальний статус освіти як визначального чинника суспільного розвитку засвідчено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, в якій концептуально обґрунтовано потребу модернізації галузі, наголошено на принципі неперервності освіти, важливості оновлення знань протягом життя. Орієнтація на гуманістичні цінності та світові стандарти, демократичні перетворення, інтеграція у світову культуру - це ті якісно нові риси освіти, що віддзеркалюють основні тенденції суспільного розвитку і знайшли своє відображення в Конституції України, Законах України "Про освіту", "Про вищу освіту", "Національній доктрині розвитку освіти", "Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти".

Загальний аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми із зазначенням нерозв'язаних питань або аспектів. Питанням професійної підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери присвячено праці вітчизняних учених О. Безпалько, Р. Вайноли, Н. Заверіко, І. Звереві, А. Капської, Г. Лактіонової, Л. Міщик. Такі вчені, як З. Малькова, О. Джурицький, І. Курдюмова, Н. Ничкало, Р.

Пахоцінський підкресливали, що становлення системи неперервної освіти є стратегічним завданням реформування всіх освітніх систем. Методологія неперервності в системі освіти обґрунтована такими українськими вченими, як І. Зязюн, В. Кремень, В. Олійник, Н. Протасова, М. Романенко, О. Савченко, В. Семиченко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Система підготовки фахівців соціальної сфери будується на принципах неперервної професійної освіти: гуманізації, гуманітаризації, демократизації, безперервності, інтеграції, індивідуалізації та передбачає професійний розвиток дорослих людей.

Незважаючи на значну кількість наукових праць щодо різних аспектів професійної підготовки, дослідження андрагогічних засад підготовки фахівців соціальної сфери потребує подальшого ґрунтовного вивчення.

Мета статті – аналіз питання професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у системі неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У роботах Н. Ничкало стверджується, що проблема побудови програм професійної підготовки, якими зараз займається система професійної освіти, має психолого-педагогічний характер. Її вирішення спрямовано на врахування індивідуальних якостей майбутніх фахівців [3]. На думку М. Петухова актуальним є впровадження педагогічних інновацій в освітньо-виховний процес вищого навчального закладу з метою формування у фахівців системи інтегрованих знань, умінь, навичок, норм і цінностей [4].

При організації професійної підготовки фахівців слід враховувати: динамічний характер ринку праці; зміну кваліфікаційних та компетентнісних вимог до фахівців; впровадження інформаційних технологій у виробництво; особистісні особливості осіб, що здобувають професійну освіту.

Основними вимогами до сучасних випускників є такі: це мають бути працівники нової генерації, новатори, інтелектуальна еліта, ті, хто впливатиме на життя держави в найближчий час і у віддаленому майбутньому.

Нова парадигма професійної освіти зумовлює необхідність суттєвих змін у підходах до професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Слід акцентувати увагу на вдосконаленні системи формування у майбутніх фахівців знань, умінь, навичок, способів творчого мислення, професійної діяльності, культури поведінки, відповідального ставлення до навколишнього світу, до результатів власної діяльності. Адже, як зазначає Д. Белухін, важливою функцією освіти в сучасних умовах є не залучення людини до культури шляхом оволодіння нею певною сукупністю знань, а включення її в той чи інший вид діяльності, формування як носія цілісної культури [6]. Дійсно, для того щоб фахівці могли створювати нове, їм недостатньо лише знань і навичок. Для цього потрібна цілеспрямованість, винахідливість, самостійність, здатність вирішувати складні, багатofакторні, непередбачувані ситуації і завдання.

Тому показником результативності навчально-виховного процесу вищого навчального закладу є: якість реагування на освітні потреби майбутніх фахівців, швидкість мобілізації наявних можливостей і ресурсів для задоволення попиту та потреб, що сформувалися на ринку праці.

Вищі навчальні заклади потребують освітніх інновацій, які зможуть підвищити ефективність програм професійної підготовки й перепідготовки. Безумовним є те, що ефективність навчання має базуватися на індивідуальних особливостях із урахуванням життєвого досвіду, зацікавленості, активізації зусиль майбутнього фахівця в поєднанні теорії з практикою

Важливою складовою цілісного процесу, який забезпечує підготовку лідерів у вищих навчальних закладах виступає процес навчання, в основі якого лежить бінарна діяльність: навчальна діяльність того, хто навчає (викладання) та навчальна діяльність того, кому викладають (навчання).

В залежності від виду та характеру діяльності виділяють різні типи навчання: *традиційний тип навчання* побудований на трансляції та відтворенні фахівцями необхідних для засвоєння нових знань та способів діяльності. При цьому не враховується, чи є у майбутнього фахівця соціальної сфери потреба в їх засвоєнні. В результаті досвід засвоюється частково (в основному – знання та стереотипні способи діяльності), не засвоюється досвід творчої діяльності та ціннісних відносин тобто недостатньо вирішуються розвиваючі та виховні завдання навчання, не висока мотивація та особистий сенс отриманих знань; *інноваційний тип навчання* заснований на організації інтенсивної, самостійної та творчої діяльності фахівців, яка направлена на вирішення ними конкретних пізнавальних, життєвих та професійно важливих проблем, які спонукають до самостійного пошуку та відкриттю нових знань, способів творчої діяльності, цінностей та сенсу. Одною із основних закономірностей даного процесу навчання виступає його залежність від включення фахівців в активну, продуктивну, значущу для них та професійно направлену пізнавальну діяльність.

Щодо позиції вчених (Д. Чернілевський та ін.) про врахування у професійній освіті принципу: вчити треба не предмету, а спеціальності, стратегічна суть її вбачається у цілеспрямованій орієнтації навчально-виховного процесу на цілісне вивчення явищ, процесів, формування особистісних і професійних якостей фахівця [5]. В інноваційному навчанні відбувається зміщення акценту з

організаційних форм і методів навчання на творчість та імпровізацію педагога, на його можливість відкривати, розробляти, удосконалювати і застосовувати властиві лише йому підходи до навчання.

Інноваційне навчання, на відміну від традиційного, спрямоване не на навчальний предмет і подання певної суми знань, а, перш за все, на розвиток особистості, зокрема, особистості фахівця соціальної сфери.

У зазначеному контексті, на нашу думку, важливе значення має виокремлення у фахівців професійно важливих і особистісних якостей, формування системи цінностей, що зумовлюють основні орієнтири поведінки, діяльності, визначають спрямованість, мотивацію, саморозвиток, самовдосконалення, розкривають лідерські якості майбутніх фахівців. Ці лідерські уміння та манери поведінки не з'являються самі по собі природним шляхом, а виховуються завдяки постійній роботі та навчанню. Фахівці соціальної сфери мають постійно працювати та навчатися для удосконалення своїх лідерських можливостей.

Таким лідерам, а надто фахівцям соціальної сфери, повинні бути притаманні **загальні якості:**

1 *особистісні* (інтелектуальні здібності, творче мислення, активність, впевненість, наполегливість, уміння передбачати, переконувати, прагнення до успіху, комунікативність тощо);

2 *професійні* (аналітичні здібності, професійні знання, висока загальна культура, постійне прагнення до отримання нових знань).

Лідерство не відкривають у собі, а розвивають. Щоправда, завжди з'являються і справжні «природжені лідери», але навіть їм, щоб залишатися лідерами, потрібно постійно вдосконалювати риси характеру, дані від природи. Тих, хто бажає стати лідером можна об'єднати у чотири групи: природжені лідери, навчені лідери, потенційні лідери, обмежені лідери [1].

Щоб стати лідером, потрібно розвивати в собі ті особистісні характеристики, які допоможуть бути фахівцем, до якого прислухатимуться люди, котрі готові працювати на результат. Лідер - це фахівець, за яким визнається право брати на себе найвідповідальніші рішення, які торкаються інтересів клієнтів, навколишнього оточення, колег тощо та визначають напрямок й характер соціально-педагогічної роботи.

Важливим чинником, що впливає на успішну підготовку фахівця соціальної сфери в системі непевної освіти є його емоційна компетентність. Ми розглядаємо емоційну компетентність фахівця як готовність і здатність гнучко управляти емоційними реакціями: власними та інших людей, адекватно до ситуацій і умов, що змінюються. Виокремлюємо наступні етапи формування емоційної компетентності: *мотиваційно-ціннісний; пізнавальний; практичний; творчий.*

Узагальнюючи вищесказане, можемо лідерські якості притаманні фахівцям соціальної сфери об'єднати у чотири групи [1]: характер: самосвідомість, визнання своїх сильних сторін та недоліків, допитливість, відкритість та здатність поважати своїх конкурентів;

1 бачення: відданість справі досягнення свого бачення майбутнього й допомагають визначити та реалізувати ідеї на шляху подібної мети;

2 поведінка: створюють та формують зміни, зосереджені на результат, мислять позитивно, заохочують відкрите спілкування, створюють довіру у колег та віру в них;

3 упевненість: можливість вдаватися до складних та ризикованих справ, необхідних для досягнення поставлених цілей.

Більша частина життя дорослої людини заповнюється професійною діяльністю і якщо в цій діяльності належним чином реалізується особистість, тобто реалізуються її потреби, інтереси, здібності, творчі можливості, то особистість відчуває себе комфортно, зберігає себе і розвивається – нарощує і використовує свій особистісний потенціал. В інноваційний потенціал фахівця соціальної сфери також включається бажання та можливість розвивати свої інтереси та уявлення, шукати власне нетрадиційне розв'язання проблем, які виникають, сприймати і креативно втілювати в уже існуючі нестандартні підходи у навчанні.

Лише фахівець з високим інноваційним потенціалом, що визначається як сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості, готовий працювати у мінливих сучасних умовах, уміє самостійно оцінювати ситуацію і приймати відповідальні рішення, демонструє готовність удосконалювати соціально-педагогічну роботу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Таким чином, розглянувши особливості підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у системі неперервної освіти, ми з'ясували, що освіта виступає засобом розвитку особистості, дозволяє людині опанувати діяльність, в якій реалізуються її творчі потенціали, стимулюється самореалізація. Це дозволяє по-новому розглянути поняття якості неперервної освіти, зокрема професійної, враховуючи її системність, цілісність і неперервність.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Галайко І. Побудова команди. Лідерство. Вирішення конфліктів в організації : навч. посіб. / І. Галайко, Л. Довган. – Львів : Вид-во ПП «Добрий Друк», 2009. - 64 с.

2. Ничкало Н. Профтехосвіта і ринок праці : старі й нові проблеми / Н. Ничкало // Педагогічна газета. – 2005. – № 12. – С. 8.
3. Петухов М. А. Научные основы профессионально технологической системы обучения специальным предметам / Петухов М. А. – Ульяновск : Ульяновский гос. технический ун-т, 2000. – 167 с.
4. Семушина Л. Г. Исследования проблемы личностно-ориентированного обучения в условиях средних специальных учебных заведений / Л. Г. Семушина, Н. Н. Болдырева // Специалист. – 2004. – № 4. – С. 22–26.
5. Ситуаційна методика навчання : теорія і практика / упор. О. Сидоренко, В. Чуба. – К. : Центр інновацій та розвитку, 2001. – 127 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тимошенко Наталія Євгенівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наталія УЙСІМБАЄВА (Кіровоград, Україна)

ОСОБИСТІСНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ФОРМА УСВІДОМЛЕНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті особистісне самовдосконалення розглядається як найвища форма усвідомленого саморозвитку особистості, як можливість особистісного росту людини і її самостійне прагнення наблизитися до певного ідеалу з метою набуття рис і якостей особистості; визначається зміст та значення самовдосконалення особистості майбутнього педагога як фактору розвитку особистості.

Ключові слова: розвиток особистості, саморозвиток, діяльність, ідеал, самовдосконалення, особистісне самовдосконалення, самовиховання.

In the article self-perfection of the personality is seen as the highest form of the personality's self-development, as an opportunity for personal growth and striving to move closer to a certain ideal gaining characteristics and traits of the personality. The content and the sense of the process of self-perfection of personality of future teachers as a factor in personality development are defined.

Key words: personal development, self-development, activity, the ideal, self-perfection, personal self-perfection, self-education.

Постановка проблеми. Метою української системи виховання є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, формування поколінь здатних навчатися впродовж життя. Особливого значення такий підхід набуває під час формування особистості майбутнього педагога який в подальшому буде впливати на формування особистості вихованців. Тому сучасна вища освіта поряд з якісною професійною підготовкою передбачає всебічний розвиток особистості кожного студента спроможного до активного сприйняття нового, особистісного розвитку, до безперервного особистісного самовдосконалення.

На сучасному етапі становлення національної системи освіти головним є розвиток особистості, здатної до визначення особистісних способів самореалізації, саморозвитку, самоосвіти й самоствердження як в професійній кар'єрі так й життєдіяльності. Суспільство нині потребує кваліфікованих фахівців спроможних до активного сприйняття нового, до безперервного особистісного та професійного самовдосконалення. Тому сучасна вища освіта поряд з якісною професійною підготовкою передбачає всебічний розвиток особистості кожного студента спроможного до особистісного розвитку. Педагогічна діяльність є тим особливим видом діяльності, що поєднує організаційну, дослідну і творчу діяльність тому у сучасних умовах педагог повинен бути спроможним до активного сприйняття нового, до безперервного особистісного та професійного самовдосконалення.

Для вищих педагогічних навчальних закладів першочерговим завданням стає формування особистості майбутнього вчителя спроможного постійно займатися своїм особистісним та професійним самовдосконаленням, готова до безперервної освіти, тобто до постійного саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен самовдосконалення особистості в психології переважно визначається як якість, що розширює можливості свідомості, вивільняє місце для духовного зростання, розкриття людиною своєї суті, самоактуалізації (Р. Бернс, І. Бех, М. Боришевський, М. Боуен, Г. Ковальов, І. Кон, Г. Костюк, А. Маслоу, Ю. Орлов, К. Роджерс, Л. Рувинський, та ін.).

Ідеї саморозвитку особистості, її здатності до самовизначення, до самовдосконалення розглянуто в працях М. Бахтіна, В. Біблера, М. Бердяєва, І. Донцова, І. Канта, С. Рубінштейна, Г. Тульчинського та ін.

Наукові засади розуміння самовдосконалення як фактора розвитку особистості із урахуванням ідеї визнання унікальності й цінності особистості, яка має бути суб'єктом освітнього процесу визначили в своїх роботах Ш. Амонашвілі, Г. Балл, І. Бех, О. Бодальов, С. Гончаренко, М. Євтух,